VOORBERICHT.

Bijkans de meeste Schrijvers hebben in hunne werken over de Geschiedenissen, het Staatsgestel en de Oudheden van ons Vaderland, het ware middelpunt der betrekkingen van de Landvorsten tot de Ingezetenen gemist. Zij hebben of de Graven te hoog verheven, of aan de Staten groote rechten toegekend, tijdens 'er nog geene Staten waren. In mijne Oordeelkundige Inleiding tot de Historie van Gelderland, heb ik getracht deze duistere stoffe eenigzins opteheldere n, maar mijne zwakke pogingen zijn verre overtroffen, door de voortreffelijke Historie der Hollandsche Staatsregering,

ring, die wijlen de Hoogleeraar A. Kluit onlangs heeft uitgegeven; voor welk kostelijk kleinood, men den grootsten dank aan den geleerden Schrijver verschuldigd is. Aldaar zal men niets dan wezenlijkheid en daadzaken aantreffen; aldaar zal men de gronden, die naderhand het Staatsgebouw gedragen hebben, leeren kennen. Welke vooroordeelen men uit vroeger onderwijs, uit eerzucht, of uit eigenbaat ook koestere, dezelven moeten voor de onuitbluschbare fakkel der waarheid verdwijnen. Nu zullen wij, helaas! geene leeringen, geene verlichting meer van dien braven man ontvangen! Hij deelde in het ontzettend ongeval dat Leyden te beurt viel: puinhoopen bedekten hem; en zijn grijs, zijn eerwaardig hoofd werd verpletterd. 't Is hier de plaats niet zijn' lof te vermelden; alleen wijde ik eene traan aan de gedachtenis van dien beminnenswaardigen man, van dien gul-

len

len vriend, en laat aan de dankbare nakomelingschap over, zijnen roem te vereeuwigen, en zijn' naam te rangschikken tusschen de onsterfelijke namen van Grotius, van Hooft, van Bynckershoek, van Wagenaar, en van andere doorluchtige mannen, daar Nederland eer op draagt. — Zijne asch ruste in vrede!

Om het oogmerk, dat ik bij het beärbeiden dezer bladeren gehad heb, aan den Lezer te doen kennen, is het noodig eenige zaken, die tot den ouden staat van 't land behooren, hier kortelijk te doen voorafgaan; mij daarbij alleen tot Holland bepalende. Met stilzwijgen ga ik voorbij de aloude Batavieren en Kennemers, de Franken, het Rijk der Friezen: alleen moet ik aanmerken, dat bij de veroovering dezer landen door de Groothofmeesters, dezelven een gedeelte van 't Rijk der Franken geworden zijn. Hertogen en Graven voerden toen aldaar het bevel; sommige goe-

deren zijn waarſchijnlijk den eigendom der oude bezitters, der edele Friezen gebleven, terwijl anderen aan Frankiſche Edelen gekomen zijn, en een groot gedeelte aan de Koninklijke ſchatkist gebragt, werden door die Vorſten, als Grafelijke ſoldijgoederen, of als Rijksleenen, *beneficia*, aan hunne gunſtelingen geſchonken. De Heerbans Graven, als Keizerlijke Ambtenaars, ſtonden aan het hoofd der Edelen en Vrijen, maar zij hadden geen bewind over zoodanige eigenhoorigen, die onder hunnen bijzonderen Heer ſtonden, en niet tot het volk gerekend werden. Het verval van het Keizerlijk aanzien vernietigde die groote Graafſchappen, en de verdeeling in gouwen: toen werd, om zoo te zeggen, het ſchip van Staat geſloopt, en een ieder behield het ſtuk, waarvan hij zich had weten meester te maken. Hiervan daan komt dat onnoemelijk aantal van kleine Graafſchappen

en

en van Heerlijkheden, die, onafhankelijk van elkanderen, ieder met een Leen en Dienstmanſchap voorzien, onmiddellijk onder den Keizer en het Rijk ſtonden. Het duurde niet lang, of de magtigſten dezer Heeren, zochten hunne verſpreide bezittingen aan een te hechten, en binnen bepaalde grenzen te brengen. Hiertoe was noodig, de kleine, in dien omtrek gelegene Heerſchappen, te veroveren, of tot den Leenband te dwingen. Op deze wijze zijn de Graafſchappen van Gelre, van Holland, van Zeeland en anderen gevormd.

Een heerlijk middel om die Edele Heeren te verkleinen, was eigenhoorigen te vrijen, en tot den ſtaat van welgeboren Dienstmannen te verheffen; ook aan vlekken en dorpen ſtadsrechten te verleenen. Toen verminderde de magt der Heeren, in evenredigheid dat de ſteden, door haren rijkdom, door hare bevolking, en vooral door den geest van eenin-

ge (*a*), die aldaar heerschte, het hoofd begonnen te verheffen. Deze omstandigheden noodzaakten de Vrije Heeren, verbonden onder zich en met de Leen- en Dienstmannen te sluiten. De steden, bezeffende dat zij als eenlingen niet bestand waren, het toenemend gezag der Vorsten te wederstaan, traden mede in deze verbindtenissen, en alzoo ontstonden de Landstenden, of Staten van het land. Inlandsche beroerten, vooral verschillen over de opvolging of minderjarigheid der Vorsten, waren gewenschte voorwendsels, soortgelijke verdragen te bewerkstelligen, die allenskens, door de verkwisting der domeinen, en door de vermeerderde behoeften der Vorsten, welke hen

(*a*) Mij dunkt, de uitdrukking *esprit de corps*, niet beter dan door dit verouderd woord te kunnen vertalen. Eeninge, Eyninge, *Unitas*, beteekent de vereeniging van eenige leden tot één lighaam. In dien zin dragen de gilden veeltijds dezen naam.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hen noodzaakten geld van hunne onderzaten te verzoeken, (welk geld zij buiten hunne toeſtemming niet bekomen konden), het voortdurend aanwezen van dit nuttig lighaam van erfelijke en ſtedelijke vertegenwoordiging bewerkten. Van welk lighaam, helaas! niets anders dan eene roemruchtige gedachtenisſe, door de invoering van metaphyſiſche rechten van den mensch, tegenwoordig overig gebleven is!

Het is derhalve de moeite waardig naauwkeurig te onderzoeken, en ſtap voor ſtap te volgen, op welke tijden en door welke middelen, de Vorſten hun gezag uitgebreid en de naburige vrije Heeren te ondergebragt hebben. De vroegſte pogingen en de eerſte behaalde voordeelen der Graven van Holland, ſchuilen achter een' donkeren ſluijer: echter ik durf gisſen, dat hunne oudſte bezittingen alleen te zoeken zijn in Zuidholland omtrent

Dordrecht, in een gedeelte van Kennemerland, mogelijk in ſtreken langs de zee en in vele van elkanderen afgeſcheidene Domeinen. Haarlem en Delft zijn de eerſten daarbij gekomen; en ik twijfel geenszins of het edel geſlacht van Haerlem, dat reeds in het midden der twaalfde eeuw luisterrijk genoemd wordt, in het bezit der plaats was, die naderhand aan de Graven, hoe, weet ik niet, gekomen zijnde, ſtadsrechten ontving. Iets later vindt men gewag van een geſlacht van Delft gemaakt. Gouda had bijzondere Heeren; men zegt, dat SOPHIA *van der Goude* getrouwd was met Heer JAN *van Reneſſe*, 's Graven gezworen vijand, die in 1304 bij Boſinchem in de Leck verdronk, en dat toen Gouda aan den Graaf verviel. De rang, volgens welke deze drie ſteden in de Vergadering der Staten plagten te zitten en te ſtemmen, is overeenkomſtig het tijdperk, dat zij

uit

uit het juk van bijzondere Heeren, onmiddellijk onder de Graven gekomen zijn. Dan volgt Amsterdam, die het voorwerp van dit mijn werk is, wiens rang, ten opzichte van Gouda, niet altijd bestemd was, maar in latere dagen vóór dezelve zitting had.

Omtrent den tijd dat het huis der Hollandsche Graven met JAN den I. uitgestorven is, waren nog de meeste naburige Heerschappen aanwezig, die geheel buiten Holland lagen, en waarover den Graaf geen het minste gezag toe kwam; als Amstel, Woerden, Arkel, Heusden, Voorn, Putten, Stryen enz., die allen naderhand voor overmagt hebben moeten bukken, en op verschillende wijze in Holland werden ingelijfd. De lotgevallen van ieder derzelven zijn overwaardig in 't bijzonder behandeld te worden.

Nog moet ik met één woord gewagen van de drie geslachten van Brederode, van Eg-

mond en van Wasſenaer, die altijd aan het hoofd der Hollandſche Ridderſchap geſtaan hebben. Het laatſte bloeit nog in den jongeren tak van Duivenvoorde, die den ſtamnaam van Wasſenaer voor twee eeuwen weder aangenomen heeft; terwijl de hoofdtak, en de takken van Polanen en der Graven van den Berg uitgeſtorven zijn. Deze drie geſlachten, hoe groot haar luister ook moge geweest zijn, kan ik geenszins tusſchen de naburige vrije Heeren rangſchikken: zij zijn mij nooit anders voorgekomen, dan als Hollandſche groote Edelen, *Nobiles terræ*. Brederode was een jonger tak der Heeren van Teilingen, niet voor het midden der dertiende eeuw genoemd; en indien waar is, dat deze Heeren, uit echten bedde, of immers uit een ongelijk huwelijk, van de Hollandſche Graven afſtammen, zullen de goederen die zij bezeten hebben, van de Grafelijke Domeinen afgeſcheurd

ſcheurd zijn, en zij hebben die van den Graaf ontvangen. De oorſprong der Heeren van Egmond is bekend; zij waren Ondervoogden der Abdij van Egmond, en hielden hun regtsgebied van de Abten. Een gelukkig huwelijk met de Erfdochter van Ārkel, bragt het Hertogdom Gelre en andere aanzienlijke goederen in hun bezit: echter zij behoorden niet tot de oude naburige Dynasten, en waren Hollandſche Edelen. Met de Heeren van Wasſenaer ſchijnt het eenigzins anders geſteld te zijn, want waarſchijnlijk zijn zij, immers voor een gedeelte, Heeren van Rhynland, dus, naar allen vermoede, onafhankelijk van den Graaf geweest. De Banne van Wasſenaer is zeker daarvan een overblijſſel, hoewel naderhand leenroerig aan de Grafelijkheid. Of de Borchgraven van Leyden, die ik geenszins vermeene van denzelfden ſtam als de Heeren van Wasſenaer geweest te zijn,

hun

hun Slot en bediening van de Keizers, van de Bisschoppen van Utrecht, of van de Graven van Holland hielden, dat is, of zij 's Rijks dan wel 's Lands Ambtenaars waren, is mij onmogelijk tot nu toe te bestemmen, hoewel ik tot het eerste gevoelen niet ongenegen ben.

De geheele Historie der vrije Heerlijkheden die met Holland vereenigd zijn, uit dat oogpunt beschouwd, is nog voor vele ophelderingen vatbaar. Alle de beschrijvingen der steden, zijn met een geheel ander doel geschreven. Dergelijke ontwikkelingen zijn noodzakelijk, om de oude vooroordeelen, nopens de uitgebreide magt der Graven buiten hunne Domeinen, aan den eenen; en nopens het hoog gezag der Staten, aan den anderen kant, tegen te spreken. In zijne Domeinen, in zijn Rechtsgebied, was de Graaf Heer en Meester, en daarenboven het hoofd

van

van zijne Leen- en Dienstmanſchap: maar de bijzondere Heeren genoten dezelfde voorrechten in hunne, wel is waar, kleinere Heerſchappen; evenwel met eene erkende onderwerping aan den Keizer.

Dit heeft mij bewogen, tot eene proeve, de Historie der Heeren van Amſtel uit te geven, en daarbij de geſlachtlijsten der Heeren van Ysſelſtein en van Mynden te voegen. Meer wil ik van mijn werk niet zeggen, dan dat ik het voordeel geniet, hulpmiddelen te bezitten, die den uitmuntenden Wagenaar onbekend zijn gebleven. Dit heeft mij in de ongelukkige noodzakelijkheid geſteld, dien Heer, voor wien ik in alle opzichten den grootſten eerbied gevoele, in ſommige ſtukken te moeten tegenſpreken; maar ik vertrouw zulks met zoodanige beſcheidenheid gedaan te hebben, die men den achtbaren Vaderlandſchen Geſchiedſchrijver verſchuldigd

is.

is. Zelf vleije ik mij, dat, hadden wij het geluk, hem nog in ons midden te mogen zien, hij mijne verbeteringen, waarvan ik hem als dan hulde gedaan had, met zijne goedkeuring zou vereerd hebben, dewijl zijn edel karakter, uit zijne schriften kenbaar, niets dan waarheid zocht. Vele gebeurtenissen, die hij breedvoerig in zijne Historie van Amsterdam verhaalt, heb ik eenigzins verkort, terwijl ik elders breeder heb moeten uitweiden. Soms heb ik de vrijheid genomen zijne eigene woorden te gebruiken, dewijl ik onbekwaam was gepaster uitdrukkingen te kiezen.

Daarenboven onze standplaats is verschillende: hij beschouwde den geheelen omvang der groote koopstad Amsterdam, en ik vergenoege mij, een luchtig tafereel van de betrekkingen der Heeren van Amstel, zoo tot Holland als tot het Sticht van Utrecht, te

schet-

ſchetſen, en daarbij de lotgevallen, van hunne tot nu toe onbekende nakomelingen aan den weetgierigen Lezer aan te bieden. Alles wat de Oudheid van eene zoo zeer beroemde Stad aangaat, kan hare inwoners, en hare landgenooten niet onverſchillig zijn. Ik achte derhalve een aangenaam geſchenk aan Amſterdam en aan Nederland te doen; waartoe, ik kan het niet ontveinzen, de goedkeuring, die een ander mijner werken bij de Letterkundigen en in verſcheidene dagbladen ontvangen heeft, mij ſterk aanmoedigde, mijne krachten, ook tot voorwerpen der geſchiedenis buiten Gelderland, te beproeven.

Het zou mij niet moeijelijk geweest zijn, een groot aantal bewijsſtukken, als bijlagen, hier achter te doen drukken, maar een viertal der voornaamſten ſcheen mij toereikende te zijn. Eenige oude onuitgegevene zegels

der

der Heeren van Amſtel, heb ik waardig geacht in plaat daarbij te voegen, vooral dewijl een daarvan eene diplomatiſche zeldzaamheid is.

BELLEVUE bij CLEVE,

den 1. Februarij 1807.

HIS-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf